

Terug naar de bedoeling

*Position paper over instellingsaccreditatie,
namens het Landelijk Netwerk
Kwaliteitsbeleid hbo (LNK)*

Werkgroep IA, oktober 2020

Terug naar de bedoeling

In dit position paper over instellingsaccreditatie bevestigen we dat docententeams verantwoordelijk zijn voor de kwaliteit van het onderwijs dat ze ontwikkelen, verzorgen, verbeteren en vernieuwen. En dat ze dat doen in samenspraak met studenten en partners binnen en buiten de instelling, waaraan ze ook verantwoording afleggen.

De kwaliteit van het onderwijs moet aantoonbaar voldoen aan breed geaccepteerde Europese standaarden (ESG). Deze standaarden geven vanuit een maatschappelijke context tien criteria voor onderwijskwaliteit. Over onderwijsprogramma's waarin studentsucces centraal staat. Over de kwaliteit van docenten en de onderwijsleeromgeving. En over kwaliteitszorg in dialoog met studenten, peers en andere belanghebbenden.

Bij instellingsaccreditatie toetst de NVAO of de kwaliteitszorg binnen de instelling effectief is. Instellingen doen voor deze instellingstoets een onderzoeksvorstel dat met betrokkenheid van medezeggenschap tot stand komt. Daarbij kunnen zij de reikwijdte van de toets verbreden naar bijvoorbeeld non-degree onderwijs.

De voorgestelde instellingsaccreditatie sluit aan bij ontwikkelingen om het eigenaarschap en de verantwoordelijkheid voor een kwaliteitscultuur dicht bij het onderwijs te leggen. Er komt één systematiek met meer ruimte voor een eigen invulling van de instellingstoets. Europese standaarden vormen daarbij steeds de ankerpunten om onderwijskwaliteit integraal voor ogen te houden.

1. Inleiding

Al geruime tijd is er rond en binnen het hoger onderwijs een discussie gaande over de wenselijkheid van instellingsaccreditatie¹. Met het voornemen van de minister, uitgesproken in 2019², om medio 2020 aan de Tweede Kamer voorstellen te doen voor een nadere uitwerking van de introductie van instellingsaccreditatie in het hoger onderwijs, is deze discussie (opnieuw) in een stroomversnelling geraakt³.

Op 12 maart 2020 heeft het Landelijk Netwerk Kwaliteitsbeleid (LNK), bestaande uit beleidsadviseurs kwaliteitszorg van alle hogescholen, een netwerkdag gehouden over instellingsaccreditatie. Daar is geconstateerd dat een fundamentele gedachteswisseling over de meerwaarde die instellingsaccreditatie kan hebben voor het Nederlandse hbo tot nu toe niet heeft plaatsgevonden.

¹ Er is hier bewust gekozen voor de term instellings**accreditatie**, waarmee wordt bedoeld dat de instelling wordt geaccrediteerd door een derde partij, te weten de NVAO. De NVAO geeft bij instellingsaccreditatie op basis van onderzoek aan dat er vertrouwen is in de effectiviteit van de kwaliteitszorg waardoor kan worden gegarandeerd dat bestaand en nieuw onderwijsaanbod voldoet aan Europese standaarden (ESG). Dat geeft de instelling de legitimering en verantwoordelijkheid om zelf te organiseren dat het onderwijsaanbod wordt beoordeeld.

² Brief van de Minister van OCW aan de Tweede Kamer van 5 juli 2019.

³ Door de coronacrisis is hier vertraging opgetreden. Voor zover thans bekend, is het voornemen van OCW nu om de Tweede Kamer in het (late) najaar van 2020 nader te informeren.

Dit document moet worden gezien als een initiatief vanuit het LNK, bedoeld als ‘voorzet’ om als hogescholen positie in te kunnen nemen in de discussie over instellingsaccreditatie. Daarbij gaan we niet uit van verdere doorontwikkeling van het huidige systeem, maar van herontwerp. Niet omdat het huidige systeem per se niet op orde is, maar omdat daaraan de afgelopen jaren al zo veel is gesleuteld dat zich serieus de vraag opdringt of het mogelijk is om met nóg meer ‘lokale ingrepen’ het systeem toekomstbestendig te maken. Daarnaast willen we terug naar de bedoeling en terug naar de kern van de ESG. Vanzelfsprekend met ruimte om de goede elementen uit het huidige systeem te behouden én om rekening te kunnen houden met ervaringen die in het buitenland (waaronder Vlaanderen) inmiddels zijn opgedaan met instellingsaccreditatie. We zien dat de ruimte die het huidige systeem biedt veel heeft gedaan voor de kwaliteitscultuur en het eigenaarschap voor onderwijskwaliteit bij opleidingen. We zijn nu toe aan een volgende stap: een stelsel dat zorgt dat die ingezette ontwikkeling verder tot bloei komt, dat meer ruimte biedt voor flexibilisering en dat eenvoudiger is dan het huidige stelsel.

2. Visie op kwaliteit en kwaliteitszorg

Hoger onderwijs en onderzoek dragen in belangrijke mate bij aan sociale cohesie, innovatie, economische groei en duurzame globale ontwikkelingsdoelen⁴. Instellingen voor hoger onderwijs doen dat in een dynamische omgeving, waarin ontwikkelingen in technologie, ecologie en globalisering in toenemende mate leiden tot nieuwe (economische) verhoudingen en perspectieven.

Instellingen kiezen vanuit deze dynamiek een eigen profiel, om richting te kunnen geven aan hun maatschappelijke opdracht: *blijven voldoen aan (nieuwe) verwachtingen van stakeholders (zoals de studenten en de afnemende beroepenvelden) en de samenleving als geheel, én blijven voldoen aan de geldende professionele standaarden (inclusief wettelijke eisen) voor onderwijs en onderzoek.*

Kwaliteitszorg ondersteunt het uitvoeren van deze opdracht.

Kwaliteit leveren betekent in deze context dat het de instellingen lukt om voldoende studenten af te laten studeren met een diploma van waarde, om maatschappelijk relevant te zijn en om een positieve impact op de samenleving te realiseren.

Kwaliteitszorg is het geheel aan werkwijzen (systeem) én houdingen (cultuur) die ervoor moeten zorgen dat die kwaliteit wordt geleverd volgens professionele standaarden, dat sprake is van individueel en collectief leren, en dat daarover verantwoording wordt afgelegd. Daarmee is kwaliteitszorg voornamelijk het organiseren van interactie, dynamiek en risicobeheersing.

Kwaliteitszorg kent dus zowel een systeem- als een cultuurkant. De systeemkant regelt de uitwerking van de organisatiestructuur, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, procedures, processen en voorzieningen die nodig zijn voor de uitvoering van het kwaliteitsbeleid en het realiseren van vastgestelde kwaliteitsdoelen.

⁴ Gedachten in deze tekst zijn mede ontleend aan de *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area* (ESG, 2015).

Voor de definitie van het begrip kwaliteitscultuur sluiten wij aan bij de omschrijving van de Onderwijsraad, die kwaliteitscultuur definieert als *“de houding van mensen ten aanzien van kwaliteit en kwaliteitsverbetering gegrond in onderliggende waarden en gegroeide, aangeleerde praktijken, omgangsvormen en verwachtingen alsmede de taal, de normen en andere vormen waarin die tot uitdrukking komen”*⁵.

Een sterke kwaliteitscultuur is *“een cultuur die stimuleert dat alle betrokkenen, zowel intern als extern, zich continu richten op het definiëren en behalen van de gewenste kwaliteit en door middel van een constructief-kritische houding streven naar de daarvoor zo nodig vereiste kwaliteitsverbeteringen”*⁶.

Een sterke *kwaliteitscultuur* draagt dus bij aan *kwaliteitsverbetering* (zie paragraaf 3).

Instellingen zien ‘verantwoorden’ als een vanzelfsprekend onderdeel van bovengenoemde maatschappelijke opdracht. Vertegenwoordigers van alle stakeholders worden met regelmaat uitgenodigd om kenbaar te maken hoe is voldaan aan hun verwachtingen, hoe het zelfcorrigerend en zelflerend vermogen van de instelling zichtbaar is geworden, en welke nieuwe ontwikkelingen zij zien. Daar waar tekortkomingen zijn geconstateerd, geven de instellingen daar vervolg aan en zal ook daar weer verantwoording over worden afgelegd.

De overheid is een belangrijke stakeholder die onder andere via OCW, de Inspectie, de NVAO en de CDHO toezicht houdt op het functioneren van instellingen voor hoger onderwijs. Accreditatie is van belang voor de rijksbijdrage, inschrijving van en studiefinanciering aan studenten, en voor het afgeven van erkende diploma’s voor het degree-onderwijs.

Bij de hierna voorgestelde vorm van instellingsaccreditatie verantwoordt de instelling zich *integraal* op het *duurzaam realiseren* van haar maatschappelijke opdracht. Daarbij wordt getoetst of de instelling in de achterliggende periode kwaliteit heeft geleverd en of de systematiek van kwaliteitszorg voldoende waarborgt dat dit in de toekomst het geval zal blijven.

Op basis van deze toets wordt een oordeel gevormd over de toekenning van de instellingsaccreditatie en eventuele consequenties die daaraan zijn verbonden. De instelling kiest daarbij zelf een scope: *ten minste* het degree-onderwijs, maar daarnaast eventueel *ook* portfolio-ontwikkeling en/of non-degree onderwijs. Daarvoor zal met name worden gekozen wanneer op basis van een succesvolle instellingsaccreditatie ook andere (bestaande) ‘licences to operate’ kunnen worden verkregen.

3. Waarom instellingsaccreditatie?

De kwaliteit van het Nederlandse hoger onderwijs is in orde, zoals blijkt uit onder andere de jaarverslagen van de NVAO en De Staat van het Onderwijs 2020 van de Inspectie van het Onderwijs. Daarnaast werken de hogescholen – in lijn met zowel de strategische agenda van de minister als die van de VH – hard aan de realisatie van meer flexibel, innovatief en toekomstbestendig onderwijs.

⁵ Onderwijsraad (2015): Kwaliteit in het hoger onderwijs, Evenwicht in ruimte, regels en rekenschap, p. 16.

⁶ Onderwijsraad (2015, idem, p.16, vrij naar Bollaert, 2014).

Beide constatering nodigen uit om na te denken over de volgende stap in de wijze van accrediteren en over een toekomstbestendig accreditatiestelsel.

Daarbij moet worden geconstateerd dat – naast de versterking van de positie van docententeams en studenten bij visitaties – een belangrijk motief bij de opeenvolgende wijzigingen in het accreditatiestelsel tot nu toe, werd gevormd door het streven naar vermindering van de accreditatiebelasting voor instellingen en medewerkers. Los van de vraag of die lastenvermindering feitelijk wel gerealiseerd is, kan worden geconstateerd dat het huidige en de vorige accreditatiestelsels zeker hun nut hebben bewezen. Maar, zoals gezegd, het stelsel is, gezien de genoemde maatschappelijke ontwikkelingen, toe aan een volgende stap. Een stap waarbij we meer ketengericht kijken en waarbij we teruggaan naar de basis: naast verantwoording afleggen, moet consolideren en blijven stimuleren van een hoge onderwijskwaliteit en een sterke kwaliteitscultuur, kerndoel zijn van het accreditatiestelsel.

Vetrekpunt daarbij is vertrouwen. Vertrouwen van de samenleving (politiek en maatschappij) in instellingen voor hoger onderwijs; vertrouwen dat de onderwijskwaliteit op orde is en blijft; vertrouwen van de bestuurders van de instellingen in de kwaliteit en betrokkenheid van hun medewerkers en stakeholders, vertrouwen van de studenten dat zij een maatschappelijk waardevol diploma behalen.

Zonder de ogen te sluiten voor het feit dat dit vertrouwen er nog niet op alle fronten volledig is, kan wel worden vastgesteld dat bij ‘vertrouwen’ hoort dat instellingen *zelf*, meer dan in het huidige stelsel, *actief verantwoording afleggen over* en dus *eigenaar moeten zijn* van de kwaliteitsborging van hun onderwijs.

De Onderwijsraad duidt het begrip eigenaarschap als volgt: *“Eigenaarschap kan ook worden omschreven als zeggenschap: (mee) kunnen beslissen en bepalen of invloed kunnen uitoefenen. Die zeggenschap kan gedeeld worden met anderen. Maar het omvat ook het gevoel ergens over te gaan. [...] Docenten zijn de primaire eigenaars in sociaalpsychologische zin, maar ook onderwijsleiders, instellingsbesturen en de overheid hebben, ervaren en nemen verantwoordelijkheid – en de verschillende verantwoordelijkheden zijn ook deels in wet- en regelgeving vastgelegd. Studenten zijn (al naargelang de onderwijsvisie) ook in meer of mindere mate eigenaar van hun eigen onderwijs in sociaalpsychologische zin. Eigenaarschap verschilt ook van betrokkenheid, dat meer reactief is. Eigenaarschap is meer proactief en veronderstelt daadwerkelijke invloed op datgene wat er gebeurt.”*⁷.

We denken dus na over een stelsel waarin – meer dan in het huidige – professionals ruimte krijgen om, samen met anderen en passend binnen de ambities van de instelling, verantwoordelijkheid te nemen voor de kwaliteit van het onderwijs. Hierdoor kan het eigenaarschap, in de zin zoals bedoeld door de Onderwijsraad, op alle niveaus beter tot zijn recht komen. Dit sluit, zoals in de inleiding vermeld, aan bij de ontwikkeling die veel instellingen al ingezet hebben door te werken aan een sterke kwaliteitscultuur, waarbij zij in alle lagen van de organisatie met stakeholders (waaronder peers en studenten) in gesprek gaan over de kwaliteit van onderwijs en onderzoek.

⁷ Onderwijsraad (2015) Kwaliteit in het hoger onderwijs Evenwicht in ruimte, regels en rekenschap, p. 17/18.

Uit eerste ervaringen met de pilot instellingsaccreditatie blijkt dat docententeams inderdaad een sterker gevoel van eigenaarschap ervaren.

In dit position paper beschrijven we wat er nodig is om dit te realiseren. Wie spreekt het vertrouwen in hogeronderwijsinstellingen uit? Aan welke voorwaarden moet zijn voldaan om vertrouwen uit te kunnen spreken? Wat moeten instellingen aantonen? Hoe kunnen we binnen en buiten instellingen een cultuur van feedback stimuleren en van leren van elkaar? Hoe signaleren we risico's en hoe gaan we om met incidenten?

Daarbij gaan we uit van instellingsaccreditatie als het enige systeem⁸: één systematiek, met een mogelijkheid tot maatwerk. Daarmee willen we het systeem vereenvoudigen én ruimte geven aan de eigenheid van afzonderlijke instellingen.

Overigens: de inspanningen die een instelling moet doen voor het behalen van een instellingsaccreditatie moeten passen bij de omvang van de instelling. Daarmee zou deze optie ook voor kleinere instellingen een aantrekkelijke keuze zijn (zie paragraaf 8).

4. Wat willen we concreet bereiken met instellingsaccreditatie?

Door de keuze voor instellingsaccreditatie willen we komen tot een stelsel dat:

1. Aan de maatschappij en de politiek inzicht biedt in de kwaliteit van hogeronderwijsinstellingen en hoe zij vormgeven aan hun maatschappelijke opdracht.
2. Toekomstbestendig is, dat wil zeggen: ruimte biedt voor wendbaarheid van, en innovatie binnen het hoger onderwijs (bv. flexibilisering, modularisering, leren op de werkplek) en het lerend vermogen versterkt en past bij alle mogelijke bestuursmodellen van hogescholen (zowel van centraal als decentraal georganiseerde hogescholen)
3. Uitgaat van het eigenaarschap van docenten, studenten en andere betrokkenen binnen instellingen voor het vormgeven van en het verantwoording afleggen over hun eigen kwaliteitszorg.
4. Ervan uitgaat dat docententeams en studenten, elk vanuit hun eigen rol, verantwoordelijk⁹ zijn voor de kwaliteit van hun onderwijs: omdat zij bij uitstek vanuit hun contacten met het werkveld en andere stakeholders in staat zijn te beoordelen wat 'kwaliteit' inhoudt in relatie tot de behoeften van het afnemende werk- en beroepenveld.
5. Bijdraagt aan het versterken van de kwaliteitscultuur binnen de instellingen.

⁸ Instellingsaccreditatie als 'derde weg' in het stelsel, naast de instellingstoets kwaliteitszorg (ITK) met de beperkte opleidingsbeoordeling (BOB) en de uitgebreide opleidingsbeoordeling (UOB) heeft nadrukkelijk niet onze voorkeur.

⁹ Dat vraagt veel van betrokkenen. Nog niet elk docententeam en elke student is daar aan toe. Aan dit wenkend perspectief kan de komende jaren worden gewerkt.

6. Ruimte biedt voor de profilering van instellingen.
7. Risicogericht monitort, waarbij studenten een rol hebben.
8. Eenvoudiger is dan het huidige stelsel.
9. Efficiënt is en de ervaren lastendruk niet verhoogt.

5. Uitgangspunten instellingsaccreditatie

In 2005 zijn binnen de Europese hogeronderwijsruimte de Europese standaarden en richtlijnen voor kwaliteitszorg, de ESG, tot stand gekomen. In 2015 volgde een actualisatie hiervan. De ESG geven eisen en handvatten aan hogeronderwijsinstellingen voor het inrichten van hun interne kwaliteitszorg. Daarnaast dienen instellingen periodiek externe kwaliteitszorg te organiseren. In dit position paper sluiten we weer aan bij deze ESG en laten we interpretaties daarvan en toevoegingen daaraan, zoals in latere kaders zijn gedaan, los: terug naar de bedoeling.

Voor ons leidt dat tot de volgende uitgangspunten¹⁰ voor een stelsel waarbij accreditatie plaatsvindt op het niveau van de instelling:

1. De onderwijskwaliteit binnen de instelling is aantoonbaar gewaarborgd.
2. Het instellingsbestuur is eindverantwoordelijk voor de inrichting en effectiviteit van de in- en externe kwaliteitszorg binnen de instelling als geheel (zie Whw art. 1.18).
3. Het instellingsbestuur stelt opleidingsteams en studenten in staat om, ieder vanuit hun eigen rol, het eigenaarschap voor de kwaliteit van het onderwijs waar te maken.
4. Vertrouwen en eigenaarschap gaan samen met verantwoording, transparantie, verbetering en borging van de kwaliteit van het onderwijs. Waarbij deze aspecten met elkaar in balans zijn en instellingen zelf ten volle hun verantwoordelijkheid nemen om verantwoording af te leggen over hun onderwijsactiviteiten aan de samenleving en aan de politiek, het afnemende werkveld en de studenten in het bijzonder.
5. Het stelsel is gelijk is voor iedereen (voor hbo en wo, mono- en multisectoraal, grote en kleine instellingen, en zowel voor bekostigd als onbekostigd onderwijs).
6. Het stelsel kent geen ranking of gedifferentieerde oordelen.

¹⁰ Wij beperken ons in de uitwerking van de uitgangspunten voor de instellingsaccreditatie vooralsnog tot het onderwijs binnen de instellingen. Zoals eerder al opgemerkt (zie pagina 4) zou een instelling er naar ons oordeel voor moeten kunnen kiezen om aan de instellingsaccreditatie eventueel extra 'modules' toe te voegen, zoals portfolio-ontwikkeling en/of non-degree onderwijs.

7. De interne kwaliteitszorg wordt door de instelling volledig zelf ingericht binnen de wettelijke voorwaarden en de ESG (zie bijlage) en is leidend voor de externe kwaliteitszorg.
8. Bij verantwoord en hoort transparantie. Visitatierapporten en andere resultaten van kwaliteitszorg die conform de ESG openbaarheid vereisen, worden integraal gepubliceerd op de website van de instelling. Elke instelling is verplicht basisgegevens conform eenduidig afgestemde definities te verstrekken aan studiekeuze¹²³ zodat studenten en andere stakeholders op één plek terecht kunnen voor informatie en studenten in staat worden gesteld een onderbouwde studiekeuze te maken.

6. Wat wordt getoetst?

Bij instellingsaccreditatie toetst de NVAO of de kwaliteitszorg van de instelling effectief is zodat het onderwijs voldoet aan de eisen uit de ESG deel 1 (internal quality assurance), inclusief de vereiste externe visitaties volgens de ESG deel 2 (external quality assurance). Zie ook de bijlage.

De ESG-standaarden voor *interne* kwaliteitszorg geven vanuit een maatschappelijke context tien criteria voor *onderwijskwaliteit*: over onderwijsprogramma's waarin studentsucces centraal staat, over de kwaliteit van docenten en de onderwijsleeromgeving, en over kwaliteitszorg in dialoog met studenten, peers en andere belanghebbenden. De instelling laat dus zelf haar eigen onderwijsprogramma's toetsen. Bij de instellingsaccreditatie beoordeelt de NVAO of de instelling dat op een zodanig betrouwbare, verantwoorde en transparante wijze doet dat de opleidingskwaliteit geborgd is.

De ESG-standaarden voor *externe* kwaliteitszorg geven criteria waaraan de externe visitaties van onderwijsprogramma's dienen te voldoen: over het zorgvuldig en transparant beoordelen van de *effectiviteit van de interne kwaliteitszorg* en de communicatie van de resultaten naar belanghebbenden.

De ESG stellen dus geen eisen aan de vormgeving van de kwaliteitszorg binnen een instelling, maar wel aan het beoogde effect voor de onderwijskwaliteit (ESG deel 1) en de werkwijze bij externe visitaties (ESG deel 2).

Bij instellingsaccreditatie vindt dus geen nieuwe beoordeling van onderwijsprogramma's plaats: het gaat uitsluitend om een beoordeling van de effectiviteit van de kwaliteitszorg, waarbij ook bestaande visitatierapporten zullen worden geraadpleegd.

Instellingen kunnen in de eerste fase van een instellingstoets een onderzoeksvoorstel indienen bij de NVAO dat past bij hun eigen situatie of profiel. De medezeggenschap is betrokken bij de totstandkoming van dit onderzoeksvoorstel. De systematiek waarbij een instelling een eigen onderzoeksvoorstel doet, biedt ook de mogelijkheid om desgewenst veel bij het oude te laten. Ook kunnen instellingen met een beperkt aantal opleidingen een compact bezoekprogramma voorstellen.

In het onderzoeksvoorstel krijgen instellingen ook de mogelijkheid de reikwijdte van de instellingstoets uit te breiden naar bijvoorbeeld non-degree onderwijs, assortimentsontwikkeling en mogelijk op de langere termijn zelfs het praktijkgericht onderzoek.

Binnen deze systematiek biedt instellingsaccreditatie veel mogelijkheden. Instellingsaccreditatie hoeft niet alleen betrekking te hebben op in het Croho geregistreerde opleidingen, maar kan worden uitgebreid naar onderdelen van opleidingsprogramma's, zoals uitstroomprofielen, leerroutes, minoren en modules, en, indien de instelling dit wenst, naar non-degree onderwijs dat in formele zin geen opleiding is.

Instellingsaccreditatie biedt meer ruimte en mogelijkheden aan de instellingen om verantwoording af te leggen over deze vormen van onderwijs dan het geval is binnen het huidige kader, waar *opleidingsbeoordeling* centraal staat. Een dergelijke uitbreiding is conform de uitgangspunten van de ESG¹¹.

7. Door wie wordt getoetst?

De instellingsbeoordeling geschiedt door een panel van *aantoonbaar onafhankelijke en deskundige* peers (gecertificeerd door de NVAO), gevraagd en voorgedragen door de instelling. Door de instelling *zelf* peers te laten kiezen ontstaat eigenaarschap binnen de procedure en een groter gevoelde verantwoordelijkheid voor de uiteindelijke uitkomsten. Bovendien kan de instelling kiezen voor peers die bij de instelling passen.

Criteria voor deskundigheid en geschiktheid moeten nog nader worden uitgewerkt, en zijn overigens mede afhankelijk van mogelijk verplichte trails. De NVAO benoemt de leden van de panels. Het hele proces van instellingsaccreditatie wordt ondersteund door de NVAO.

8. Hoe wordt getoetst?

Een mogelijke uitwerking van bovenstaande visie kan het onderstaande zijn.

In lijn met de ESG heeft het beoordelingskader instellingsaccreditatie een open karakter. Dit open karakter van het kader onderstreept de autonomie van de instelling en de eigen verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het onderwijs. De interne kwaliteitszorg is leidend. Instellingsaccreditatie staat daardoor een zeer brede diversiteit aan systematieken voor interne kwaliteitszorg toe.

In gesprekken tijdens de visitaties reflecteert het panel op hoe de instelling tegemoet komt aan de ESG-standaarden. De ESG-standaarden bieden ruimte voor variatie in de uitvoering en de inrichting van het onderwijs- en kwaliteitsbeleid, eventueel ook tussen de verschillende onderdelen van de instelling.

In de praktijk zal er een toets zijn op basis van een vorm van zelfevaluatie en de bevindingen uit (locatie)bezoeken (evt. online) gespreid over een periode van *maximaal* een jaar waarin verplichte en niet verplichte audit-trails worden uitgevoerd.

¹¹ ESG 2015, pagina 6: The term "programme" in these standards refers to higher education provision in its broadest sense, including provision that is not part of a programme leading to a formal degree.

De lengte van en het aantal (locatie)bezoeken kan variëren op basis van bijvoorbeeld de omvang en/of de leervraag van de instelling. Het locatiebezoek/de locatiebezoeken is/zijn zo ingericht en vormgegeven dat voldoende diepgang en grondigheid mogelijk is voor de beoordeling.

Bij de instellingsaccreditatie wordt via trails bekeken of de instelling aan de 'beoordelingsgronden' voldoet. Mogelijke verplichte en/of facultatieve trails zijn nog een bespreekpunt.

Voorbeelden van mogelijke trails zijn non-degree onderwijs, assortimentsbeleid (samenstelling, actualiteit en relevantie van het onderwijsportfolio), samenwerking daarin met andere instellingen¹² en studentenwelzijn.

9. Gevolgen besluit

Wij zien geen meerwaarde in gedifferentieerde oordelen¹³ (noch per standaard, noch voor het geheel). Het oordeel is positief, positief onder voorwaarden of negatief. Een instelling kan voor een instellingsaccreditatie dus (voorwaardelijk) 'slagen' of 'zakken'.

Positief besluit: na een positief besluit is de instellingsaccreditatie zes jaar geldig. Dit geeft de instelling het recht om zes jaar lang erkende diploma's uit te geven. Overwogen kan worden dat instellingen, na een positief besluit, zonder externe beoordeling nieuwe opleidingen starten. Immers, wanneer er vertrouwen is in een instelling hoeft hier geen losse toets nieuwe opleiding door de NVAO voor te zijn. En in lijn daarmee zou met een positieve trail 'assortimentsbeleid' geen macrodoelmatigheidsstoets meer nodig zijn.

Positief onder voorwaarden: na twee jaar wordt de instelling op het punt van de gestelde nadere voorwaarden opnieuw getoetst. Dit leidt ofwel alsnog tot een positief besluit, ofwel alsnog tot een negatief besluit.

Negatief besluit: Het niet behalen van de instellingsaccreditatie is een zeer ernstige zaak en kan leiden tot ingrijpen van de minister. De vorm van dit ingrijpen moet nog nader uitgewerkt worden. Te denken valt aan verscherpt toezicht, prestatieafspraken of sancties in de bekostigingssfeer. Daarbij moet sprake zijn van proportionaliteit: het ingrijpen moet aansluiten bij en in verhouding staan tot de geconstateerde tekortkomingen.

¹² Zie Strategische agenda hoger onderwijs en onderzoek, Houdbaar voor de toekomst (Den Haag, 2019); onder meer p. 80: "Als er in iedere sector of discipline instellingen structureel en regulier in samenwerking met elkaar en in dialoog met maatschappelijke partners goed inspelen op de veranderende behoeften op de arbeidsmarkt en in de samenleving, zal langs die weg worden voorzien in de toetsing op macrodoelmatigheid van zowel nieuwe als bestaande opleidingen. Dit maakt overheidsbeleid op macrodoelmatigheid minder nodig".

¹³ Dit is conform de benadering van bijvoorbeeld EQAR, waarin per standaard wordt aangegeven: compliant, deels compliant, niet-compliant. Op basis daarvan wordt een gemotiveerd eindoordeel over het totaal gegeven.

10. Overige overwegingen

De rol van de Inspectie van het Onderwijs als de externe toezichthouder binnen het hoger onderwijs en als toezichthouder op het systeem van kwaliteitszorg verandert niet. De Inspectie behoudt haar recht tot het uitvoeren van onderzoeken binnen hogescholen. Ook signalen komen daar terecht.

De Inspectie van het Onderwijs en de NVAO voeren periodiek en over de volle breedte van het hoger onderwijs gezamenlijk een thematische analyse over kwaliteitszorg uit, met als doelen: 1) het lerend vermogen van het hoger onderwijsstelsel te versterken en 2) risicogericht te monitoren. De te onderzoeken thema's en de uitwerking worden afgestemd met het hogeronderwijsveld en studentenbonden.

Voor de invoering van instellingsaccreditatie is vertrouwen van politiek en maatschappij in bestuurders en docenten van hogescholen voorwaardelijk. Het is van belang daar in het toezicht, in wet- en regelgeving en het politieke debat rekening mee te houden.

11. Invoering

Invoering van instellingsaccreditatie zou een belangrijke stelselwijziging inhouden. Het lijkt ons niet verstandig dit hals-over-kop te doen. Het huidige accreditatiestelsel ('3.0') is in 2018 van start gegaan. Gezien de zesjaarscyclus die het accreditatiestelsel reguleert, start in 2024 de volgende (= derde) ronde van de instellingstoets kwaliteitszorg (ITK). Dan zijn ook de resultaten bekend van de pilot met instellingsaccreditatie met lichtere opleidingsaccreditatie, waaraan op dit moment de Hogeschool van Amsterdam, Fontys en de Hogeschool der Kunsten Den Haag deelnemen, alsmede de LOI vanuit het onbekostigd hbo.

Praktisch gesproken betekent dit dat instellingsaccreditatie niet eerder ingevoerd kan worden dan na afloop van de huidige (= tweede) ronde van de ITK. De instellingen die het eerst 'aan de beurt' zijn voor de derde ronde komen dan als eersten in aanmerking voor instellingsaccreditatie. Maar vanzelfsprekend zal bij de invoering rekening moeten worden gehouden met de wensen en mogelijkheden van de instellingen. Welke consequenties dat heeft voor de geldigheidsduur van de ITK en van de daaruit voortvloeiende beperkte opleidingsbeoordeling zal in een later stadium moeten worden besloten.

Te overwegen is voorts de mogelijkheid van een gefaseerde of 'modulaire' invoering, waarbij niet alle (mogelijke) opties van instellingsaccreditatie tegelijkertijd worden ingevoerd. Bijvoorbeeld het nog niet invoeren van de optie dat instellingen zelf de toets nieuwe opleiding en/of de macrodoelmatigheidstoetsing van nieuwe opleidingen uitvoeren, maar dit voorlopig in handen te laten van de NVAO respectievelijk de CDHO.

Indien we uitgaan van invoering van instellingsaccreditatie op 1 september 2024 (dus bij de start van het studiejaar 2024-2025) dan moet het wetgevings- en politiek besluitvormingsproces op z'n laatst op 1 september 2023 van start gaan.

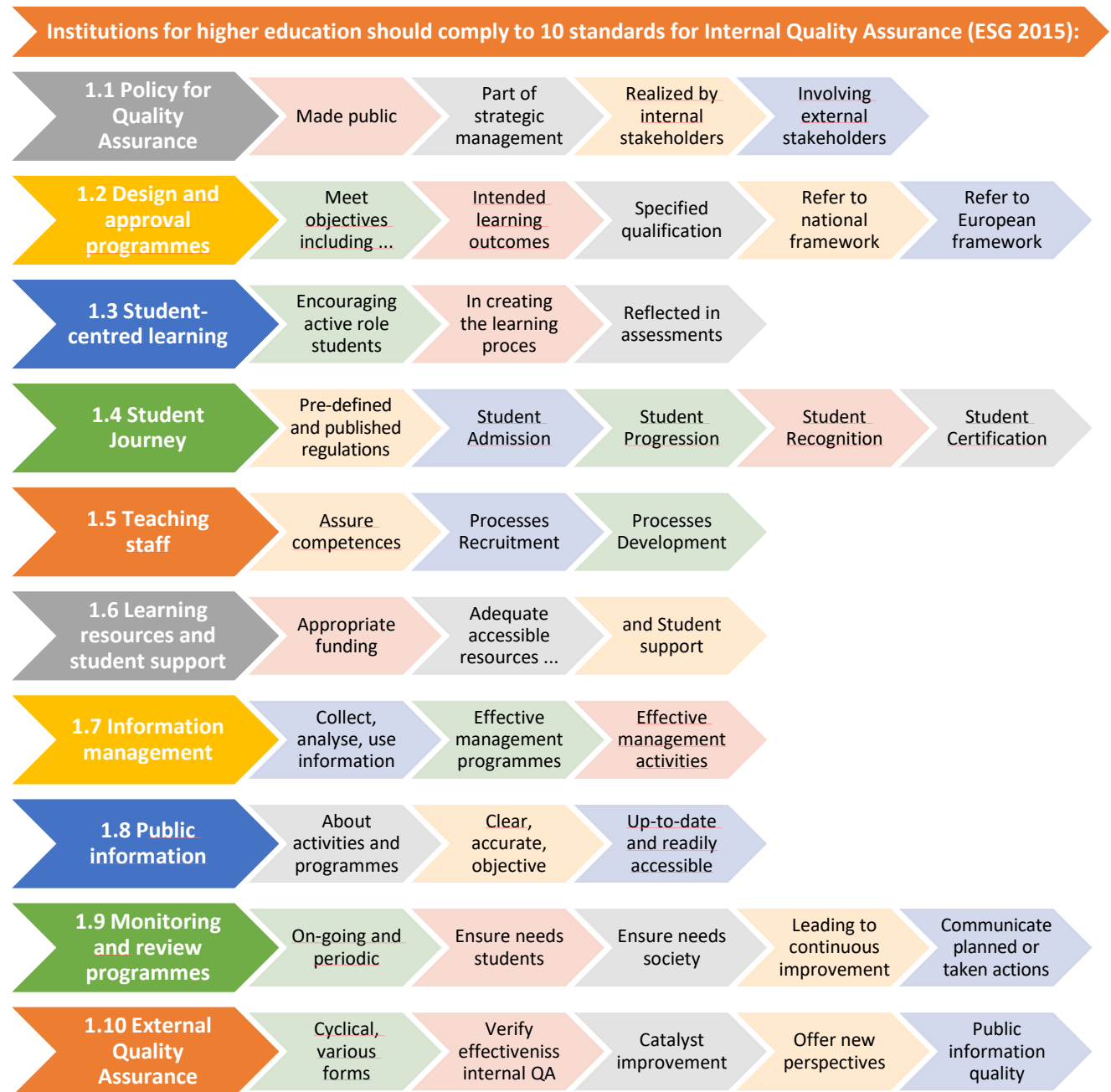
Dat geeft ons dus nog ongeveer twee jaar om tot een breed gedragen en in details uitgewerkt voorstel voor een nieuw accreditatiestelsel (met instellingsaccreditatie) te komen¹⁴. Dat lijkt lang, maar de praktijk van de laatste herziening van het accreditatiestelsel wijst uit dat we die periode zeker nodig zullen hebben! Het lijkt een goed idee om daarbij een routekaart op te stellen die zicht geeft op de belangrijke beslismomenten, randvoorwaarden en keuzevrijheden in het proces van invoering.

¹⁴ Punten om verder te bespreken zijn bijvoorbeeld de vindbaarheid en vergelijkbaarheid van rapporten, verschil in ontwikkeling van kwaliteitsculturen binnen instellingen en de gevolgen van een negatief besluit.

BIJLAGE: ESG 2015

Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area

De ESG bestaat uit drie samenhangende delen: standaarden voor interne kwaliteitszorg (1.1 - 1.10), standaarden voor externe kwaliteitszorg (2.1-2.7) en standaarden voor 'agencies' zoals de NVAO (3.1-3.7). We geven hieronder schematisch de standaarden voor interne en voor externe kwaliteitszorg weer. Om mogelijke discussie over keuzes bij vertalingen te vermijden, is de Engelse terminologie aangehouden.

External Quality Assurance in Higher Education should comply to 7 standards (ESG 2015):

